

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (десети състав)

13 октомври 2022 година*

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Член 3, параграф 1 и член 8 — Критерии за преценка на неравноправността на договорните клаузи — Значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора — Изискване за добросъвестност на търговеца — Възможност да се гарантира по-голяма степен на защита от предвидената с Директивата“

По дело C-405/21

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от *Višje sodišče v Mariboru* (Апелативен съд Марибор, Словения) с акт от 8 юни 2021 г., постъпил в Съда на 30 юни 2021 г., в рамките на производство по дело

FV

срещу

NOVA KREDITNA BANKA MARIBOR d.d.,

СЪДЪТ (десети състав),

състоящ се от: М. Pešič, изпълняващ функцията на председател на състава, I. Jarukaitis и Z. Csehi (докладчик), съдии,

генерален адвокат: G. Pitruzzella,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

- за FV, от R. Preininger, odvetnik,
- за словенското правителство, от B. Jovin Hrastnik, в качеството на представител,
- за Европейската комисия, от B. Rous Demiri и N. Ruiz García, в качеството на представители,

* Език на производството: словенски.

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 3, параграф 1 и членове 8 и 8а от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273), изменена с Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2011 г. (ОВ L 304, 2011 г., стр. 64) (наричана по-нататък „Директива 93/13“).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между FV, която е потребителка, и NOVA KREDITNA BANKA MARIBOR d.d., учредена съгласно словенското право банкова институция, по повод на договор за кредит и свързаните с този договор правни актове.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Дванадесето и шестнадесето съображение от Директива 93/13 гласят следното:

„като има предвид, че при настоящото си състояние националните законодателства допускат само частична хармонизация; като има предвид, че по-специално в настоящата директива се разглеждат само условия, които не се договарят индивидуално; като има предвид, че държавите членки следва да имат възможността с оглед на Договора да предоставят на потребителите по-голяма степен на защита чрез разпоредби в националното си законодателство, които са по-строги от тези в настоящата директива;

[...]

като има предвид, че преценката съобразно общо установените критерии за неравноправен характер на условията, по-специално при търговски дейности с обществен характер[, с които] се извършват колективни услуги при наличие на солидарност между ползвателите, трябва да се допълни с подходи, позволяващи цялостна оценка на различните интереси на участниците; като има предвид, че това съставлява изискването за добросъвестност; като има предвид, че при преценката за добросъвестност се отделя специално внимание на силата на позицията[,] от която всяка договаряща страна преговаря, като например дали потребителят е бил подтикнат да приеме условията и дали стоките или услугите са продадени или предоставени по нарочна поръчка от негова страна; като има предвид, че изискването за добросъвестност може да се изпълни от продавача или доставчика, когато постъпва добросъвестно и равнопоставено с другата страна, отчитайки законните ѝ интереси“.

4 Член 3, параграф 1 от тази директива предвижда:

„В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора“.

5 Съгласно член 5 от посочената директива:

„При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. При наличие на съмнение за смисъла на определена клауза, тя се тълкува в най-благоприятен за потребителя смисъл [...]“.

6 Член 8 от същата директива гласи:

„Държавите членки могат да приемат или да запазят в сила по-строгите действащи разпоредби, които са в съответствие с Договора, в областта на настоящата директива, с цел да осигурят максимална степен на защита за потребителите“.

7 Член 8а, параграфи 1 и 2 от Директива 93/13 предвижда:

„1. Когато държава членка приема разпоредби в съответствие с член 8, тя информира Комисията за това, както и за всякакви последващи промени, по-специално когато тези разпоредби:

– разширяват приложението на оценката за неравноправност спрямо индивидуално договорени договорни клаузи или спрямо адекватността на цената или възнаграждението, или

– съдържат списъци на клаузи на договори, които се считат за неравноправни.

2. Комисията осигурява лесен достъп за потребители и търговци до информацията, посочена в параграф 1, *inter alia*, чрез специален уебсайт“.

Словенското право

8 Член 24, параграф 1 от *Zakon o varstvu potrošnikov* (Закон за защита на потребителите) (*Uradni list RS*, бр. 98/04, консолидиран текст, наричан по-нататък „ZVPot“) предвижда:

„1. Договорните клаузи се считат за неравноправни, ако:

– създават в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните, или

– вследствие от тях изпълнението на договора неоправдано ощетява потребителя, или

– вследствие от тях изпълнението на договора значително се различава от оправданите очаквания на потребителя, или

– са в противоречие с принципа на добросъвестност и лоялност“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

- 9 На 19 септември 2007 г. NOVA KREDITNA BANKA MARIBOR и майката на FV сключват договор за кредит. Тъй като майка ѝ умира, на 21 юли 2014 г. с договор за встъпване в дълг FV се задължава да върне на ответника в главното производство остатъка от дължимата сума по договора за кредит. Съгласно последно посочения договор кредитополучателката взема кредит в размер от 149 220 CHF (швейцарски франка) (около 89 568 EUR към датата на сключването на договора за кредит), които подлежат на връщане в срок от 240 месеца.
- 10 Договорът за кредит не съдържа разпоредби относно приложимия валутен курс. Съгласно член 12 от договора обаче валутният риск е изцяло за сметка на кредитополучателката.
- 11 Запитващата юрисдикция посочва, че в случая валутният риск настъпва, понеже към 29 януари 2018 г. кредитополучателката е имала още да връща на ответника в главното производство сума в размер на 72 049,58 EUR.
- 12 На 9 април 2018 г. FV предявява иск пред Okrožno sodišče v Mariboru (Окръжен съд Марибор, Словения) в частност за обявяването на разглеждания в главното производство договор за кредит за недействителен предвид промените в обменния курс между еврото и швейцарския франк. Посоченият съд отхвърля иска и FV подава жалба пред Višje sodišče v Mariboru (Апелативен съд Марибор, Словения), запитващата юрисдикция.
- 13 Според тази юрисдикция изходът на отнесения до нея спор по същество зависи от това дали член 24, параграф 1 от ZVPot е в съответствие с текста и целите на Директива 93/13. По-конкретно, посочената юрисдикция иска да установи дали член 3, параграф 1 от Директивата може така да се транспонира в националното право, че условията „добросъвестност“ и „значителна неравнопоставеност“ да са отделни и независими едно от друго и съответно при обстоятелствата по отнесеното до нея дело да не е нужно тя да обсъжда дали ответникът в главното производство е действал добросъвестно.
- 14 Запитващата юрисдикция смята, че от дванадесето и шестнадесето съображение във връзка с членове 8 и 8а от Директива 93/13 следва, че държавите членки могат да приемат разпоредби, които предоставят по-голяма степен на защита на потребителите от гарантираната с Директивата, като в такъв случай съответните разпоредби трябва да се съобщават на Комисията. Според тази юрисдикция обаче Република Словения не е съобщила на Комисията разпоредбите относно условията по член 3, параграф 1 от Директива 93/13.
- 15 Също така запитващата юрисдикция посочва, че от практиката на Съда не може да се изведе ясно тълкуване на член 3, параграф 1 от Директива 93/13, въз основа на което тя да може да прецени дали тълкуването и прилагането на релевантната разпоредба от националното право е в съответствие с целите на Директивата. Освен това запитващата юрисдикция отбелязва, че съгласно редица актове на Vrhovno sodišče (Върховен съд, Словения) двете условия по член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се разбират като кумулативни, което според нея би било в разрез с интересите на потребителите и би им осигурило по-ниска степен на защита от гарантираната в националното право. Запитващата юрисдикция смята, че подобен резултат не е в съответствие с практиката на Съда, която

наистина оставя възможност на върховните национални съдилища да дефинират по-подробно критериите, които е извел Съдът, но все пак не им позволява да възпират долустоящите съдилища да гарантират на потребителите пълното действие на Директива 93/13 и ефективен способ за защита на техните права.

- 16 При тези условия *Višje sodišče v Mariboru* (Апелативен съд Марибор, Словения) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 3, параграф 1 във връзка с членове 8 и 8а от Директива [93/13] да се тълкува в смисъл, че допуска национални разпоредби, които определят двете условия — за „добросъвестност“ и за „значителна неравнопоставеност“ — като алтернативни (отделни, самостоятелни и независими едно от друго условия), поради което за преценката дали дадена договорна клауза е неравнопоставена да е достатъчно да се установят факти, обуславящи наличието само на едното от тези условия?“.

По преюдициалния въпрос

- 17 С въпроса си запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 3, параграф 1 и член 8 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, съгласно която е възможно да се констатира неравнопоставеност на договорната клауза, когато тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните, без обаче в такъв случай да се обсъжда изискването за „добросъвестност“ по смисъла на член 3, параграф 1.
- 18 В началото следва да се уточни, че Директива 93/13 задължава държавите членки да предвидят механизъм, който да гарантира, че всяка договорна клауза, която не е индивидуално договорена, ще подлежи на контрол за преценка на евентуалния ѝ неравнопоставен характер. В този контекст националната юрисдикция следва да определя — по критериите, посочени в член 3, параграф 1 и член 5 от Директива 93/13 — дали с оглед на конкретните обстоятелства в разглеждания случай такава клауза отговаря на изискванията за добросъвестност, равнопоставеност и прозрачност, установени в тази директива (решение от 7 ноември 2019 г., *Profi Credit Polska*, C-419/18 и C-483/18, EU:C:2019:930, т. 53 и цитираната съдебна практика).
- 19 Съгласно член 3, параграф 1 от Директива 93/13 клауза от договор между потребител и търговец, която не е индивидуално договорена, се счита за неравнопоставена, когато въпреки изискването за добросъвестност създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от този договор.
- 20 Като използва понятията „добросъвестност“ и „значителна неравнопоставеност“ в ущърб на потребителя между произтичащите от договора права и задължения на страните, член 3, параграф 1 от Директива 93/13 определя само общо факторите, водещи до неравнопоставеност на договорните клаузи, които не са били индивидуално договорени (решение от 27 януари 2021 г., *Dexia Nederland*, C-229/19 и C-289/19, EU:C:2021:68, т. 47 и цитираната съдебна практика).

21. Ето защо Съдът е постановил, че за да се прецени дали дадена клауза създава в ущърб на потребителя „значителна неравнопоставеност“ между произтичащите от договора права и задължения на страните по него, трябва по-специално да се вземат предвид правилата, които се прилагат съгласно националното право, когато липсва уговорка между страните в това отношение. Именно вследствие на такъв сравнителен анализ националният съд може да установи дали и евентуално в каква степен по силата на договора потребителят е поставен в по-неблагоприятно правно положение от предвиденото в действащото национално право. За тази цел се явява релевантно и да се прецени правното положение на потребителя с оглед на това с какви средства разполага той съгласно националната правна уредба, за да изиска преустановяване на употребата на неравноправни клаузи (решение от 27 януари 2021 г., *Dexia Nederland*, C-229/19 и C-289/19, EU:C:2021:68, т. 48 и цитираната съдебна практика).
22. Освен това разглеждането на въпроса дали съществува евентуална „значителна неравнопоставеност“ не следва да се ограничава до количествена икономическа преценка, основана на сравнение между общата стойност на сделката, предмет на договора, от една страна, и разходите, поставени в тежест на потребителя с тази клауза, от друга. Всъщност значителна неравнопоставеност може да произтича и само от това, че правното положение, в което би се намирал потребителят като страна по съответния договор въз основа на приложимите национални разпоредби, е значително влошено, независимо дали под формата на ограничаване на съдържанието на правата, които той черпи от договора съгласно тези разпоредби, или под формата на пречка за тяхното упражняване, или пък чрез възлагането на допълнително, непредвидено от националните правила задължение в негова тежест (решение от 27 януари 2021 г., *Dexia Nederland*, C-229/19 и C-289/19, EU:C:2021:68, т. 49 и цитираната съдебна практика).
23. Що се отнася до въпроса дали е спазено изискването за „добросъвестност“ по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13, от съдебната практика следва, че с оглед на шестнадесето съображение от Директивата националният съд трябва да провери дали като постъпва добросъвестно и справедливо с потребителя, търговецът може основателно да очаква, че потребителят ще се съгласи със съответната клауза при индивидуални преговори (решение от 3 октомври 2019 г., *Kiss и CIB Bank*, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 50 и цитираната съдебна практика).
24. Така от шестнадесето съображение от Директивата следва, че изискването за „добросъвестност“ по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13 е фактор, който позволява да се провери дали търговецът е постъпил добросъвестно и справедливо с потребителя, чиито законни интереси е длъжен да отчита. От това съображение също така следва, че при преценката за добросъвестност следва да се отделя специално внимание на силата на преговорните позиции на страните, на това дали потребителят е бил подтикнат да приеме клаузата и на това дали стоките или услугите са продадени или предоставени по нарочна поръчка от негова страна.
25. Освен това Съдът вече е пояснил, че понятието „добросъвестност“ е присъща част от преценката за неравноправност на договорните клаузи (определение от 17 ноември 2021 г., *Unión de Créditos Inmobiliarios*, C-79/21, непубликувано, EU:C:2021:945, т. 38).

- 26 Следователно националният съд трябва да преценява, с оглед на всички обстоятелства по съответното дело, първо, евентуалното неспазване на изискването за добросъвестност, и второ, наличието на евентуална значителна неравнопоставеност в ущърб на потребителя по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13 (решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 49 и цитираната съдебна практика).
- 27 При тези условия следва да се приеме, че двата фактора, посочени в член 3, параграф 1 от Директива 93/13, изискват преценка от националния съд съобразно свойствените за тях критерии и с оглед на всички обстоятелства по съответното дело, за да се определи след това дали разглежданата клауза е неравнопоставена, с уточнението, че преценката на тези фактори въз основа на посочените критерии не изключва да е налице връзка помежду им.
- 28 Освен това изискваната от член 5 от Директива 93/13 прозрачност на договорните клаузи също е един от факторите, които трябва да се вземат предвид при преценката за неравнопоставеност на клаузата, която националният съд трябва да извърши съгласно член 3, параграф 1 от тази директива (вж. в този смисъл решение от 10 юни 2021 г., BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, т. 62 и цитираната съдебна практика).
- 29 В настоящия случай запитващата юрисдикция иска по същество да установи дали може въз основа на словенската правна уредба да се произнесе по спора в главното производство, без да обсъжда въпроса дали търговецът е действал добросъвестно. Това поставя въпроса дали наличието на значителна неравнопоставеност в ущърб на потребителя между произтичащите от договора права и задължения на страните би могло да е достатъчно за констатирането на неравнопоставеност на дадена договорна клауза при спазване на правото на Съюза.
- 30 В това отношение следва най-напред да се отбележи, че съгласно дванадесето съображение от Директива 93/13 последната извършва само частична и минимална хармонизация на националните законодателства относно неравнопоставените клаузи, като дава възможност на държавите членки, при спазване на Договора за функционирането на ЕС, да предоставят на потребителите по-голяма степен на защита чрез разпоредби в националното си законодателство, които са по-строги от тези в Директивата. Освен това съгласно член 8 от Директивата държавите членки могат да приемат или да запазят в сила по-строги разпоредби, които са в съответствие с Договора, в областта на посочената директива, с цел да осигурят максимална степен на защита за потребителите (решение от 21 декември 2021 г., Trageza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, т. 54 и цитираната съдебна практика).
- 31 По-нататък следва да се припомни, че Директива 93/13 е транспонирана в словенския правопорядък със ZVPot. Съответно член 24, параграф 1 от ZVPot предвижда четири хипотези, свързани със съюза „или“, при които договорните клаузи се считат за неравнопоставени. Сред тях са хипотезата на договорната клауза, която създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните (първо тире), и хипотезата на договорната клауза, която е в противоречие с принципа на добросъвестност и лоялност (четвърто тире).
- 32 В този контекст, като се има предвид писменото становище на словенското правителство относно понятието „принцип на добросъвестност и лоялност“, следва да се подчертае, че съгласно постоянната съдебна практика при разпределението на правомощията между националните юрисдикции и Съда последният следва да взема предвид фактическия и правен контекст на преюдициалните въпроси, така както е очертан в акта за преюдициално

запитване, поради което при разглеждането на преюдициалното запитване не е меродавно тълкуването на националното право, изложено от правителството на държава членка или от някоя от страните по спора в главното производство (вж. в този смисъл решение от 15 април 2021 г., *État belge* (Обстоятелства, настъпили след приемането на решението за прехвърляне), C-194/19, EU:C:2021:270, т. 26 и цитираната съдебна практика).

- 33 Наред с това, както беше припомнено в точки 23 и 24 от настоящото решение, изискването за „добросъвестност“ по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в светлината на шестнадесето съображение от Директивата.
- 34 Накрая, съгласно член 8 от Директива 93/13 държавите членки по принцип са свободни да разширяват защитата, предвидена в член 3, параграф 1 от тази директива (вж. в този смисъл решение от 19 септември 2019 г., *Lovasné Tóth*, C-34/18, EU:C:2019:764, т. 47), стига съответната национална правна уредба да гарантира по-висока степен на защита на потребителите и да не нарушава разпоредбите на Договорите (вж. в този смисъл решение от 2 април 2020 г., *Condominio di Milano, via Meda*, C-329/19, EU:C:2020:263, т. 37).
- 35 Национална правна уредба като разглежданата в главното производство обаче следва целта за защита на потребителите, гарантирана с Директива 93/13. Също така тя би могла в съответствие с член 8 от Директивата да осигурява ефективна защита на потребителите в по-голяма степен от предвидената с Директивата, което обаче запитващата юрисдикция следва да провери, като вземе предвид и националната съдебна практика по въпроса.
- 36 Освен това предвид съмненията на запитващата юрисдикция следва да се отбележи, че в становището си пред Съда Комисията потвърждава, че словенските власти са я информирали за приложимите правила във връзка с критериите и условията за преценка на неравноправността на договорните клаузи, както изисква член 8а от Директива 93/13, поради което в случая тази разпоредба не би могла да има значение за поисканото тълкуване.
- 37 По изложените съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 3, параграф 1 и член 8 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национална правна уредба, съгласно която е възможно да се констатира неравноправност на договорната клауза, когато тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните, без обаче в такъв случай да се обсъжда изискването за „добросъвестност“ по смисъла на член 3, параграф 1.

По съдебните разноски

- 38 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (десети състав) реши:

Член 3, параграф 1 и член 8 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори

трябва да се тълкуват в смисъл, че:

допускат национална правна уредба, съгласно която е възможно да се констатира неравноправност на договорната клауза, когато тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните, без обаче в такъв случай да се обсъжда изискването за „добросъвестност“ по смисъла на член 3, параграф 1.

Подписи